

dat daaruit is gesproten, zijn in het zuiden van ons land en in België geen sporen meer te bekennen. Sinds onheuglijke tijden schijnt de nijverheid daar inderdaad nijverheid geworden te zijn. Toch moeten ook daar de klompenmakers wel eenmaal reizende gezellen zijn geweest; in V a k t a a l pag. 19 kan men daarvoor een bevestiging vinden. Het moeten wel deze „auf der Stör” werkende lieden zijn geweest, die voor onze woorden de expansiepaden hebben gebaad.

Wij willen geen scherpe grens trekken tussen de klomperij als huisnijverheid en die als ambachtelijke werkzaamheid bedreven. Een principieel onderscheid is trouwens nauwelijks denkbaar. Als we ertoe overgaan de geschiedenis in grote lijnen te schetsen, zullen we dan ook niet trachten te bepalen waar het ene eindigt en het andere aanvangt. We zullen onze handen toch al vol genoeg hebben. Men zou van gevoelen kunnen zijn, dat elke lezer voor zich maar een beeld moet vormen van de wijze waarop het klompenmaken zich over onze streken heeft verbreid. Ik geloof dat men dan wel wat zware eisen aan de lezer stelt. Het materiaal is in zo hoge mate technisch en het is zo lastig zich alle kaartbeelden van het volgende hoofdstuk tegelijk voor de geest te halen, dat ik het de plicht van de schrijver acht duidelijk te maken, hoe hij zich nu het geheel van de ontwikkelingen voorstelt. Daarom schroom ik niet op basis van de gegevens en interpretaties van hoofdstuk III hier een samenvattend overzicht te geven. Zou ik besluiten de volgende bladzijden niet te schrijven, ik vrees dat een indruk van het geheel slechts met de grootste moeite zou kunnen worden verworven. Wel wil ik benadrukken, dat ik niet meer doe dan de afzonderlijke gegevens van hoofdstuk III overzichtelijk te zamen brengen.

Vooraf zij een opsomming gegeven van de verschillende verbreidingspatronen van woorden en zaken die aan het licht zijn gekomen. Zij vormen ons *enige* argument en zijn dus voor het betoog van doorslaggevende betekenis. De relatieve datering van vernieuwingen in de klomperij hebben geen andere achtergrond dan het beeld dat de kaarten bieden. Patronen van gelijke aard zullen zonder tegenargumenten op grond van hun uitgebreidheid onderling gedateerd moeten worden. In het algemeen is het grootste patroon als het oudste aan te merken. Noemen we een bepaald patroon met een geringere uitgebreidheid toch ouder dan een ander, dan voeren we daarvoor onze motieven aan; dat gebeurt dan meestal op de daarvoor geschikte plaats in hoofdstuk III.

Drie verspreidingspatronen doen zich voor: kleine zuidwestelijke, grote zuidwestelijke en middenpatronen. Met kleine zuidwestelijke bedoel